

MYNT KONTAKT

JANUARI 1978

SVERIGE 5:25
NORGE 6:90
DANMARK 7:10
INKL. MOMS

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS TIDSKRIFT

Fahne- hielmare, Carpelaner och Knorringar

Sid 9

Gamle- stadens myntfynd

Sid 4

Gustav Vasas kröning

Sid 6

SNF - Vårprogrammet

Sid 3

SUOMALAISET LUKIJAMME VOIVAT KIRJOITTA MEILLE SUOMEKSI

Sid 20

JANUARIERBJUDANDE

2 KRONOR

1877	1(?)	65:-
1893	1?	180:-
1906	1	80:-
1907	1+	200:-
1914	1+	100:-
1914	1	50:-
1922	01a0	350:-
1926	01	195:-
1931	1+a01	60:-
1934	01	60:-
1934	1+/01	45:-
1935	01/0	115:-
1937	1/1+	75:-
1938	01/0	50:-
1942	0	150:-
1942	01a0	110:-
1943	1+	90:-
1944	0	75:-
1945	G	0
1946	01a0	55:-
1952	01	50:-
1952	1+a01	40:-
1953	0	80:-
1954	0	70:-
1956	01a0	45:-
1958	0	60:-
1959	0	110:-
1959	01	45:-
1961	0	110:-
1961	01	50:-
1966	0	25:-

1 KRONOR

1879	1?	110:-
1887	1?	150:-
1888	1?	150:-
1890	01	795:-
1904	1+	100:-
1907	1+	90:-
1916	1+a01	175:-
1916	Stgl.0	1400:-
1928	1	15:-
1937	01a0	45:-
1937	01	25:-
1942	AUB	1
1941/44	1	50:-
1947	0	75:-
1948	01a0	45:-
1949	01a0	35:-
1950	01a0	45:-
1953	01	50:-
1954	0	120:-
1955	01a0	100:-
1956	01/0	80:-
1957	0	90:-
1959	01a0	325:-
1959	01	150:-
1960	0	90:-

50 ÖRE

1877	1?	195:-
1912	01a0	1100:-
1914	01a0	750:-
1920	N	1+a01
1928	01/0	275:-
1935	01a0	95:-
1936	k.6.	01
1938	01a0	125:-
1943	01/0	350:-
1948	01/0	50:-
1950	01a0	55:-

25 ÖRE

1875/74	1?	200:-
1898	01	150:-
1914	Spgl.01a0	250:-
1916	01a0	325:-
1921	N	01
1940	N	01
1941	01a0	30:-
1945	01/0	50:-
1946	01a0	65:-
1946	N	01a0
1947	01a0	50:-

10 ÖRE

1874	1?	40:-
1880	1+	375:-
1883	1	200:-
1909	0	450:-
1909	01a0	350:-
1914	0	275:-
1918	1+/01	30:-
1919	0	115:-
1920	N	01
1928	0	150:-
1929	01/0	75:-
1930	0	150:-
1935	01a0	35:-
1936	k.6.	01
1936	l.6.	0
1936	l.6.	01/0
1938	0	45:-
1940	N	0
1947	N	0
1949	0	40:-
1950	0	35:-
1952	0	50:-
1953	0	50:-

5 ÖRE

1875	1+/01	125:-
1906	1+	50:-
1909	l.kors1+/01	400:-
1915	0	695:-
1917	1+	75:-
1919	j.	01/0
1920	01/0	200:-

1923	01	575:-
1926	0	475:-
1926	01	175:-
1927	1	1400:-
1928	01/0	200:-
1934	01a0	150:-
1937	0	175:-
1938	0	100:-
1939	0	175:-
1942	mörk j.0	300:-

2 ÖRE

1877	l.text	1	70:-
1900	r.noll	1	300:-
1907	0	0	110:-
1910	0	0	550:-
1919	0	0	195:-
1921	0	0	110:-
1925	0	0	115:-
1928	0	0	195:-
1930	0	0	125:-
1931	0	0	135:-
1934	0	0	110:-
1935	0	0	85:-
1937	0	0	70:-
1940	0	0	50:-
1941	0	0	40:-

1 ÖRE

1877	l.text	1+	180:-
1878	0	0	675:-
1879	k.text	1?	35:-
1886	01	0	200:-
1894	1+	0	350:-
1907	0	0	75:-
1913	0	0	150:-
1914	0	0	350:-
1915	0	0	70:-
1920	0	0	65:-
1921	0	0	65:-
1922	0	0	250:-
1923	0	0	125:-
1925	0	0	40:-
1926	0	0	40:-
1929	0	0	40:-
1938	0	0	45:-
1939	0	0	35:-
1941	0	0	25:-
1944	0	0	50:-
1945	0	0	65:-
1949	0	0	40:-

SVENSKA ARSSET

1976	Sandhill	0	35:-
1977	Sandhill	0	20:-

MYNTVERKSFÖRPACKADE

1976	Stgl.	0	45:-
1977	Stgl.	0	35:-

Alla priser inkl. moms. - Full bytesrätt inom 8 dagar.

Porto tillkommer.

PEO MYNTHANDEL AB

DROTNINGGATAN 29, BOX 16 245, S-103 25 STOCKHOLM

TELEFON 08-21 12 10

MYNTKONTAKT

SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGENS TIDSKRIFT

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-67 55 98
(vardagar 10.00-13.00)

Myntkontakt:

Postgiro 42 30 50 - 4
Bankgiro 219 - 0502
Svenska Handelsbanken

Myntkontakt utkommer mellan
den 10:e och 15:e varje månad
Ingen utgivning under juni och juli

Prenumeration: helår 47:—

REDAKTION

Ansvarig utgivare:
Lars O Lagerqvist

Huvudredaktör:
Torgny Lindgren
Telefon 018 -12 09 94
Sankt Olofsgatan 12
752 21 Uppsala

Teknisk redaktör:
Nils Åberg
Telefon 08 -24 31 10

Box 1310, 111 83 Stockholm

Redaktionskommitté:
Madeleine Greijer
Bengt Hemmingsson
Frank Olrog
Bertel Tingström

Copyright:
Myntkontakt och respektive
författare, vilka ansvarar för
sakinnehållet i sina bidrag

ANNONSER

Bokning och material:
Telefon 24 31 10

Box 1310, 111 83 Stockholm

Annonspriser exkl. moms:

4 sidor (mittuppslag)	3 300:—
2 sidor (mittuppslag)	1 750:—
2:a omslagssidan	1 000:—
omslagets 4:e sida	1 350:—
1/1 sida (157 x 220 mm)	800:—
2/3 sida (104 x 220 mm)	560:—
1/2 sida (157 x 108 mm)	420:—
1/3 sida (50 x 220 mm)	300:—
1/4 sida (76 x 108 mm)	230:—
1/6 sida (50 x 108 mm)	160:—
1/12 sida (50 x 52 mm)	90:—

Sista materialdag:

Den 15:e i månaden
före utgivning

Annonsmaterial:

Negativ eller positiv offsetfilm
För typografering och sättning av
annonser debiteras nettopriser

*Annonsor som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik
kommer att avböjas*

ISSN nr 0435-8245

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Vårprogrammet 1978

KURS I MYNT-, MEDALJ- OCH SEDELKUNSKAP påbörjas under våren och beräknas fortsätta minst ett år.

Lokal: Statens historiska museum, Storgatan 41, Stockholm.

Anmäl ditt deltagande till kansliet!

1. *Onsdagen den 18 januari kl 18.30.* Introduktion: Litteratur, grundterminologi osv. Att skaffa mynt. Lars O Lagerqvist.
2. *Onsdagen den 22 februari kl 18.30.* Priser på varor och löner. Utvecklingen från våra dagar och bakåt i tiden. Inflationer. Lars O Lagerqvist.
3. *Onsdagen den 19 april kl 18.30.* Bernadotternas mynt i Sverige. Från bröllopfemtiokronan till Karl XIV Johan.
4. *Onsdagen den 24 maj kl 18.30.* Vår egen tids mynt: Utlandet. Från guldmyntfot till kreditmynt (1816-1978).

ITALIENSK AFTON ordnas tisdagen den 24 januari i Kungl Myntkabinettet. Vi beser "Från aes rude till lira i Italien" under ledning av jur dr Ernst Nathorst-Böös samt äter italiensk supé i lunchrummet (obligatorisk anmälan). Medtag mynt och sedlar du vill fråga om!

MEDELTIDSSEKTIONEN träffas på Östermalmsgatan 81 kl 18.30 tisdagarna den 10 januari, den 7 februari, den 14 mars och den 25 april.

MEDALJAFTON ordnas onsdagen den 15 mars kl 18.30 på Östermalmsgatan 81. Dessutom hoppas vi att under våren kunna arrangera en utflykt till Eriksbergs slott för att bese medaljer i friherre C J Bondes samling.

FÖRENINGENS RESA TILL ROM är planerad till veckan 8-14 maj. Program meddelas snarast. Deltagarantalet är begränsat. Anmäl ditt intresse till kansliet!

AUKTION hålls tisdagen den 4 och onsdagen den 5 april, som vanligt i Statens historiska museum, Stockholm (ingång från Storgatan 41).

ARSMÖTET hålls torsdagen den 1 juni och är förlagt till Uppsala, Universitetets Myntkabinett kommer att visas av dess föreståndare dr Bertil Wærn.

ARSAVGIFT

Inbetalningskortet var bifogat föregående nummer. Glöm det inte!

Gamlestaden i Göteborg

En handfull danska silvermynt, hittade av ledningsgrävare utanför Gamlestadens fabriker år 1943. Något omhölje fanns inte kvar.

ger oss många myntfynd

Av HARALD WIDEEN

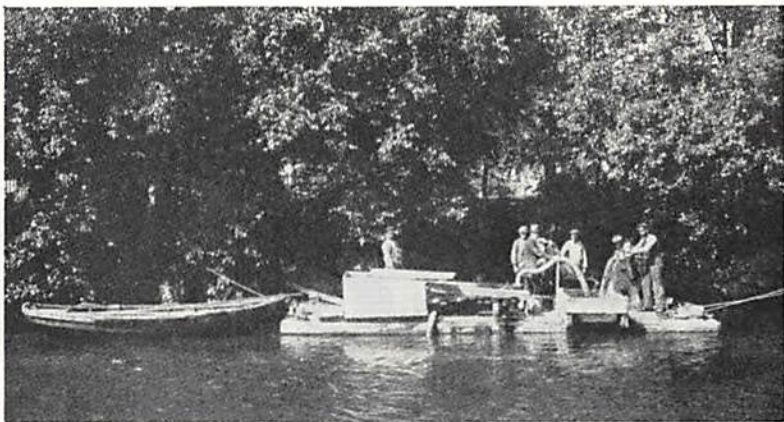
Den legendariska minnesutställningen i Göteborg 1923 var märkvärdig på många sätt. För det första firades den två år för sent. Det var 1621 som den nuvarande staden Göteborg fick sina privilegier, men förberedelserna för utställningen hade varit så omfattande, att man inte blev färdig i tid. Den hemska farsoten Spanska sjukan hade graserat, och själva utställningssommaren kom med dagliga skyfall, som höll en stor del av den beräknade publiken borta. Nu kan man i mängder av kataloger, program, kongresshandlingar och fotografier finna ut, vad som ändå åstadkommits.

Kvar finns också det 20 stora band omfattande verket Göteborgs Jubileumspublikationer, som innehåller det vetenskapliga resultatet av det forskningsarbete som bedrivits i hela västra Sverige, särskilt kulturhistoriskt sådant. Inventerarnas dagböcker, avskrifts- och bildsamlingar finns i våra arkiv. De hoptiggda, uppköpta och framgrävda föremålen tillföll stadens museer.

De båda Lödöse

Det var det av Gustav II Adolf anlagda, nuvarande Göteborg som skulle jublera, och därför kom dess föregångare, de s. k. anstäderna i rampljus. Äldst av dem är det på 1200-talet tillkomna Lödöse, beläget uppe vid Lilla Edet och 1473 förflyttat till nuvarande göteborgsområdet, där platsen sedermera kallats Gamlestaden. Där hade urgöteborgarna suttit ganska orubbliga, till dess Karl IX försökte maka dem till sitt nygrundade "Göteborg I" vid början av 1600-talet och Gustav II Adolf slutligen lockade dem att flytta hamn och kyrka, rådhus och sig själva till det så småningom starkt befästa, nya Göteborg.

Det är för skeppsfartens och handelns skull stadsbildningen Lödöse — Göteborg ständigt förnyat sig, och handelns följeslagare, myntet, finns med hela vägen. I Gamla Lödöse och i de båda Göteborg är myntprägling belagd både genom urkunder och präglade mynt, försedda med namnen Lödöse resp. Göteborg. Lödösemynten är ju så gamla att de tillhör brakteattiden, men egendomligt nog hittades vid stadsgrävningarna där 1916-20 inte så mycket mynt, vare sig svenska eller utländska. I våra dagar har man ju här vid grävning på forna

Mudderverket i det forna Nylöse skötes av 5-6 man och berörde 3 meter breda zoner utmed Sävåns båda stränder, där skeppsbryggorna haft sin plats i den forna staden.

stadstomter, som tidigare inte utforskats, gjort sensationella fynd av brakteatavslag i bly m. m., vilka torde visa var själva myntverkstaden i det första Lödöse legat.

När det första Lödöse 1473 genom statsmakternas ingripande förflyttades från Ljudåns mynning till Sävåns, borde det rättvisligen ha bytt namn. Led-os (Lödöse) betyder Ljudåns eller Ledans mynning. Den nya staden borde kallats Sävös eller Sevöse. Men att byta namn är inte lämpligt för en stad med gamla handelsförbindelser med främmande länder. Man nöjde sig med det gamla, men i formen Nya Lödöse eller Nylöse. Staden blev blomstrande som handelsplats men, konstigt nog, kan man inte se att där präglats mynt. Däremot har stadens bevarade tänkeböcker intressanta redogörelser för utpräglade och skoj med falska mynt.

Sävåns silverskatter

Också utforskandet av Nylöse åren 1915-18 försiggick under krig och andra ganska ogynnsamma förutsättningar. Men ledaren, den unge konstforskaren Sixten Strömbom, inhöstade stora vinster, inte minst myntfynd. Hamnstyrelsen ställde ett mudderverk till hans förfogande, och med dess hjälp "uppfiskades", säger han i boken om det forna Nya Lödöse särskilt sommaren 1916 "ansenliga mängder" svenska och utländska mynt. De flesta var från Johan III:s tid. Det är frågan om någon annanstans i Sverige så många 1500-talsmynt bärgats som genom dessa muddringar. Uppe på gator och hustomter var myntfynd-

den sällsynta. Här hade man inte gjort affärer med klingande valuta i samma omfattning som på strandbryggorna men ibland istället grävt ned sin egendom. Strax norr om forna kyrkmuren låg 18 större danska och tyska silvermynt.

På ett ställe i ån låg en skatt om 171 danska hvider, präglade för Kristoffer, riksrådet 1448 och Kristian I, tillsammans med en Visbygote. Kanske var det bara en del av en större depå. — Mellan hamnkajens stockar låg en dubbeldukat för Ferdinand och Isabella av Spanien (1479-1516).

Vid ett tillfälle 1943 grävdes en
Forts sid 17

Ett av lösfynden på forna Skeppsbryggan var en spansk dubbeldukat med bilder av Ferdinand och Isabella. Bokstaven S mellan dem markerar prägelorten, Sevilla. Riksvapnet befinner sig SVB VMBRA ALARVM TVARVM (I Dina vingars skugga).

Gustav Vasas kröning den 12 januari 1528

Av BENGT HEMMINGSSON

Gustav Vasa hade knappt fem år tidigare, den 6 juni 1523, valts till konung på en riksdag i Strängnäs, och bland andra hade biskop Hans Brask därefter sökt påskynda kröningen. Förmodligen satte dock de oroliga tiderna käppar i hjulet. Gustav Vasa satt långt ifrån säkert på sin tron under de första regeringsåren. År 1524 utbröt det första dalupproret under ledning av Peder Sunnanväder och Mäster Knut, år 1527 det andra under ledning av "Daljunkern", som utgav sig för att vara Sten Sture d. y:s son Nils. Det sistnämnda upproret kuvades ej förrän i februari 1528. En annan, viktigare orsak till kröningens fördröjning var säkerligen också det ytterst trängda ekonomiska läget. Gustav Vasa hade ådragit sig stora

skulder till Lübeck under upprorskriget, skulder som nu skulle betalas. Dels hade Sverige tvingats till ekonomisk underkastelse under hansan, som fått handelsmonopol, dels hade statskassan stora penningsskulder till nämnda stad.

Realpolitikern Gustav Vasa råddade sig dock ur det svåra läget genom konfiskering av kyrkans gods, vilken godkändes vid den s k reformationsriksdagen i Västerås 1527. I juni samma år började konfiskationen. Det är möjligt, för att inte säga troligt, att dessa händelser ekonomiskt möjliggjorde kröningens genomförande ett halvår senare.

Kröningen skedde som nämnts i Uppsala domkyrka; varför denna plats valts och ej Stockholm är uppenbart. Texten skriver Hans Brask

För 450 år sedan, den 12 januari 1528, kröntes Gustav Eriks-son Vasa i Uppsala domkyrka till Sveriges konung med, som Peder Svart skriver, "tillbörligt solennitet och högtid som den sakene höves, alle riksens ständer närvarandes."

år 1523 och varnar för att hålla kröningen i Stockholm "for obes- tondelige ænde ther haffuer alti- id epter folgdht". Brask syftar här på de tre kröningar som tidigare ägt rum i Stockholm: Magnus Eriks- sons 1336, Hans' 1497 och Kristian II:s 1520. För alla tre hade den svenska konungabanan slutat olyck- ligt. Även Gustav Vasas söner och deras söner lät kröna sig i Uppsala. Det var först vid drottning Kristi- nas kröning 1650 som traditionen bröts och Stockholm åter fick vara skådeplats.

Vid Gustav Vasas kröning bars riksregalierna — utom kronan, som låg på altaret — av tre av rikets för- nämsta herrar. Ture Jönsson (Tre Rosor) bar riksäpplet, Lars Sigge- son (Sparre) blev utnämnd till riks-

FIG 1 Gyllen & 1/2-gyllen 1528

FIG 2 1 öre 1528

FIG 3 Örtug 1528

FIG 4 Fyrk 1528

FIG 5-6 Okänd valör, 1528. Samtliga mynt är präglade i Stockholm

Gustav Vasa . . .

Forts från sid 6

marsk och fick bära svärdet, Holger Karlsson (Gera) bar spiran. Kronan hade förfärdigats i Stockholm under år 1527. I ränkekammarboken för detta år finns nämligen en uppgift under "skenckningar", att fyra guldsmedssvenner som gjort "min h:r nådz krona i Stockholm" fått 8 mark.

Efter kröningen, under processionen från domkyrkan tillbaka till ärkebiskopsgården, "utkastade en härold ibland allmogens guld, daler och penningar", berättar Erik Jöransson Tegel. De bevarade mynt, som med all sannolikhet hör samman med denna händelse, är 1528 års gyllenmynt, präglade i Stockholm. De är präglade med en åtsides- och två fransidesstamplar i guld och i silver, och har en praktfull bildframställning. På åtsidan finner vi konungen i helfigur iklädd rustning och pälsbrämad mantel med krona på huvudet samt svärdet i högra och riksäpplet i vänstra handen. Mellan fötterna är Vasaättens dynastivapen placerat. Fransidan visar — för första gången i den

svenska myntserien — stora riksvapnet lagt på ett kors. Mynten i silver är präglade i två vikter, hel gyllen (ca 26 g) och halv gyllen (ca 13 g). De är ytterst sällsynta; endast 5 gyllen- och 4 halvgyllenmynt har bevarats till våra dagar. Såsom bl a Hans Hildebrand har påvisat slogs dessa gyllenmynt sannolikt efter svensk myntvikt, varför de har en något lägre bruttovikt än sina motsvarigheter från kontinenten. Med någon rätt kanske man kan kalla 1528 års gyllen för vår första "daler". Dalern uppstod ur den år 1484 för första gången präglade gulden-groschen, ett silvermynt som motsvarade en gyllen (= "gulden") i guld. Detta mynts senare namn sammanhänger med den rika gulden-groschenmyntning som grevarna av Schlick igångsatte år 1518 i Joachimstal i Böhmen. Dessa mynt blev fort mycket populära och kallades till en början "Joachimstaler Gulden-groschen", vilket sedan förkortades till Joachimstaler (dvs egentligen "Joachimstalsk") och senare enbart taler, dvs daler. Det sistnämnda namnet kom sedan att användas för alla gulden-groschenmynt, oavsett ursprungsorten.

Det av Erik Jöransson Tegel nämnda "guldet" kan identifieras med ett guldavslag av 1528 års gyllenmynt. Det enda bevarade exemplaret — i Kungl. myntkabinetet i Stockholm — har märkligt nog ungefär samma vikt som gyllenmynten i silver, dvs ca 26 g. Detta unika guldmynt är fö ett av de tidigast belagda föremålen i Kungl. myntkabinetets samlingar. Det återfinns redan i en inventarieförteckning över Karl XI:s "antiquitetsrum" från år 1685.

Slutligen har vi då "penningar" kvar att identifiera av de mynt som Tegel räknar upp. Med "penningar" avses antagligen alla mynt under gyllenvalör, dvs öre, örtug ($\frac{1}{2}$ öre) och fyrk ($\frac{1}{4}$ öre). Alla tre nominalerna präglades under år 1528 i Stockholm i relativt stora upplagor. Det kan emellertid tänkas att två mynttyper, vilka har förbryllat forskningen, kan ha något samband med kröningsceremonin. De båda typerna är kända i vardera två exemplar (i Kungl. myntkabinetet) och har en likartad bildframställning; åtsida med vasesköld och

Forts sid 17

MEDDELANDE

Sveriges Mynthandlares Förening har enhälligt beslutat, att från och med år 1978 nedanstående regler skall tillämpas vid myntauktioner, som anordnas av föreningens medlemmar.

Reglerna syftar till att göra allt auktionsförfarande enhetligt, så att tveksamhet och missförstånd undviks. Detta är ägnat att ytterligare stärka såväl säljares som köparens förtroende för mynthandlarföreningen och dess medlemmar.

Reglerna, som är bindande för föreningens medlemmar, är följande:

1. En auktionsanordnande firma skall avstå från att ta emot objekt till en auktion, om inlämnarens bevakningspriser överstiger de i auktionskatalogen utsatta värderings- eller riktpiserna.
2. När ett objekt återropas för säljarens räkning, skall auktionsförrättaren vid klubbslaget klart upplysa om "återrop".
3. När en auktionsanordnande firma köper ett objekt till eget lager, skall auktionsförrättaren vid klubbslaget klart upplysa om detta.
4. Varje anbudsgivare skall förses med ett kundnummer; när någon erhåller ett objekt, skall dennes nummer nämnas vid klubbslaget, oavsett om anbudet skett muntligen eller skriftligen.
5. Föreningen vill uttala, att det inte bör vara mer än en person från den auktionsanordnande firma som sköter såväl bevakningspriser som anbud.

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 7183, S-103 85 Stockholm

”Fahnehjelmare” ”Carpelaner” och ”Knorringar”

AV TUUKKA TALVIO OCH TORGNY LINDGREN

I strid mot 1772 års regeringsform började Gustav III den 29 juni 1788 krig mot Ryssland; kriget slutade genom freden i Värälä den 14 augusti 1790.

Genom kungens grundlagsstridiga krig blev Sveriges statsfinanser, som redan tidigare var hårt ansträngda, ytterligare fördärvade.

I Finland begagnades under kriget minst tre slag av sedelsubstitut, som hade ett betydelsefullt drag gemensamt: de var utgivna av militära ämbetsmän, som till följd av otillräckliga eller helt uteblivna penninganslag nödgades täcka löpande utgifter genom att ställa ut anvisningar. Dessa sedelsubstitut är efter sina utställare kända som ”fahnehjelmare”, ”carpelaner” och ”knorringar”.

”Fahnehjelmarna” var på finska generalkrigskommissariatets vägnar dragna på generalfältkassan av kammarrevisionsrådet Per Georg Fahnehjelm (1735-1816), som under kriget tjänstgjorde som generalkrigskommissarie. ”Carpelanerna” var utgivna av landshövdingen i Savolax och Karelens län Simon Wilhelm Carpelan (1735-1814; friherre

den 15 maj 1790), som den 15 november 1788 utnämndes till befälhavare för försvarsverket och trupperna i Karelen. ”Knorringarnas” utfärdare var överstelöjtnanten Carl Fredrik von Knorring (1757-1810). Alla tre var adelsmän, och konturerna av deras liv och verksamhet redovisas därför i Gustaf Elgenstiernas adliga ättartavlor — beträffande Carpelan och Knorring även i Tor Carpelans motsvarande, betydligt utförligare och modernare arbete. Alla tre har dessutom biograferats i Svenskt Biografiskt Lexikon, Fahnehjelm av Bengt Hildebrand 1956 i band 15, Carpelan av A. R. Cederberg 1927 i bd 7 och Knorring av Pontus Möller 1976 i bd 21. Hildebrand ägnar stor uppmärksamhet åt ”fahnehjelmarna”, men Cederberg nämner ingenting

om ”carpelanerna” och Möller talar om ”knorringarna” bara i förbigående.

Till följd av otillräckliga anslag nödgades finska generalkrigskommissariatet täcka löpande utgifter genom att ge ut anvisningar på små belopp, ställda på fältkassan. Dessa anvisningar försågs med generalkrigskommissariens Fahnehjelmars stora och lättlästa namnteckning i facsimil (ill. 1); därför fick de mycket snart öknamnet ”fahnehjelmare”. Av de nyss nämnda tre slagen av sedelsubstitut är ”fahnehjelmarna” de, som vi vet mest om. De utgavs i tolv valörer från 8 skillingar upp till 2 riksdaler. ”Fahnehjelmare” finns i våra dagar såväl i offentliga som i privata samlingar i Finland och Sverige. De finns omnämnda både i politisk-historisk och i numismatisk litteratur, men vi saknar allttjämt en samlad skildring av dem, deras tillkomst och deras avveckling. Säkert torde vara, att Fahnehjelm själv *inte* tog initiativet till ”fahnehjelmarna” utan tvärtom ställde sig avvisande till tanken på sådana anvisningar: saken gick då till Gustav III själv, som gav sitt tillstånd. Fahnehjelm ”var en omut-

ligt redbar man; själv befann han sig i tryckta ekonomiska omständigheter. Det är nödvändigt betona hans hederlighet", säger Bengt Hildebrand.

För landshövding Carpelan, som hade till uppgift att skaffa fram utrustning och livsmedel åt trupperna i Karelen, var situationen lika bekymmersam. I flera brev till Gustav III skildrade han livligt, hur de otillräckliga anslagen försvårade alla hans ansträngningar. Sålunda skriver han i ett fem sidor långt brev, daterat Kides (på finska *Kitee*) i Karelen den 7 februari 1789: "Troupparnes skrik öfver saknad aflöning och mine sedlars förfallotid gör mig så mycket mer bekymmer som min credit lider". Något mer än två månader senare, i ett brev från Kuopio den 16 april 1789, skildrar Carpelan änyo sina svårigheter och nämner, att han hade "emploijerat egne sedlar så långt crediten varat"; den 19 maj 1789 skriver han från Kuopio: "Mine creditorer yrcka på mine sedlars infriande".

Med *sedlar* avser Carpelan i detta sammanhang reverser, dvs. skuldförbindelser med bestämd förfallotid: han hade sålunda nödgats täcka löpande utgifter genom att i eget namn låna upp pengar. Det var han för övrigt inte ensam om: i nyss-

nämnda brev den 7 februari 1789 säger han, att hans officerare visade "nit at af egne medell och genom lån befordra manskapets underhållande". (Breven finns i Riksarkivet i Stockholm bland landshövdingarnas skrivelser till Kungl. Maj:t, Savolax och Karelens län. De har tidigare publicerats i form av referat på finska av J. M. Sumelius, Simon Vilhelm Carpelanin kirjeitä vuosilta 1788-1790, Historiallinen Aikauskirja 1908, s. 220 ff).

Däremot kommer Carpelan in på de "sedlar", som intresserar oss i denna uppsats, dvs. "carpelanerna", i en promemoria till kungen, daterad Joensuu den 6 juni 1790 (handskrift i Uppsala Universitetsbibliotek F 531 nr 64). Där fortsätter Carpelan sina klagomål. "Denna tid har varit mycket bekymmersam", skriver han. Det rådde brist på proviant och brist på trosshästar. "Allmogen vägrade emottaga Fahnhjelmns sedlar. At få dem i credit anoncerade iag genom lysning, at de uti krono utlagor skulle emottagas, och tillsade krono fogdarne, at de sedan af mig inväxlades. Detta hade sin goda värckan. At vidare afhielpa penninge bristen har iag användt de små sedlar, som med Eders Kongl. Majts nådiga tillstånd iag i stället för skiljemynt inrättat. Något har iag på min credit negocierat. Al-

ler nådigste konung! Blir iag icke snart undsatter med pengar, vet iag ingen utväg at föda de i Carelen blifvande troupper och af brigaden kvarlemnade siuka".

De små sedlar, som Carpelan här säger sig ha "inrättat" med kungens tillstånd, är givetvis "carpelanerna". Liksom i fråga om "fahnehjelmarna" har Gustav III sålunda blivit kontaktad och gett sitt tillstånd till utgivningen även av "carpelanerna". När och hur kungen har meddelat tillståndet, det vet vi inte, men det är förvisso en viktig uppgift för finsk och svensk numismatisk forskning att söka ta reda på det. Eftersom Carpelans promemoria är daterad den 6 juni 1790, måste "carpelanerna" ha börjat emitteras dessförrinnan.

Intressant är också att notera, att Carpelan på eget bevåg hade bestämt, att "fahnehjelmarna" skulle tas emot i kronouppbörd; rimligtvis var detta medgivande begränsat till hans eget län, Savolax och Karelens län. Kungl. Maj:t godkände åtgärden och förordnade genom kungörelse den 7 juli 1790, att "fahnehjelmarna" skulle tas emot i kronouppbörd i hela Finland "lika med alt annat rikets gångbara mynt".

Föga mer än en vecka senare skriver Carpelan i en ny "Aller un-

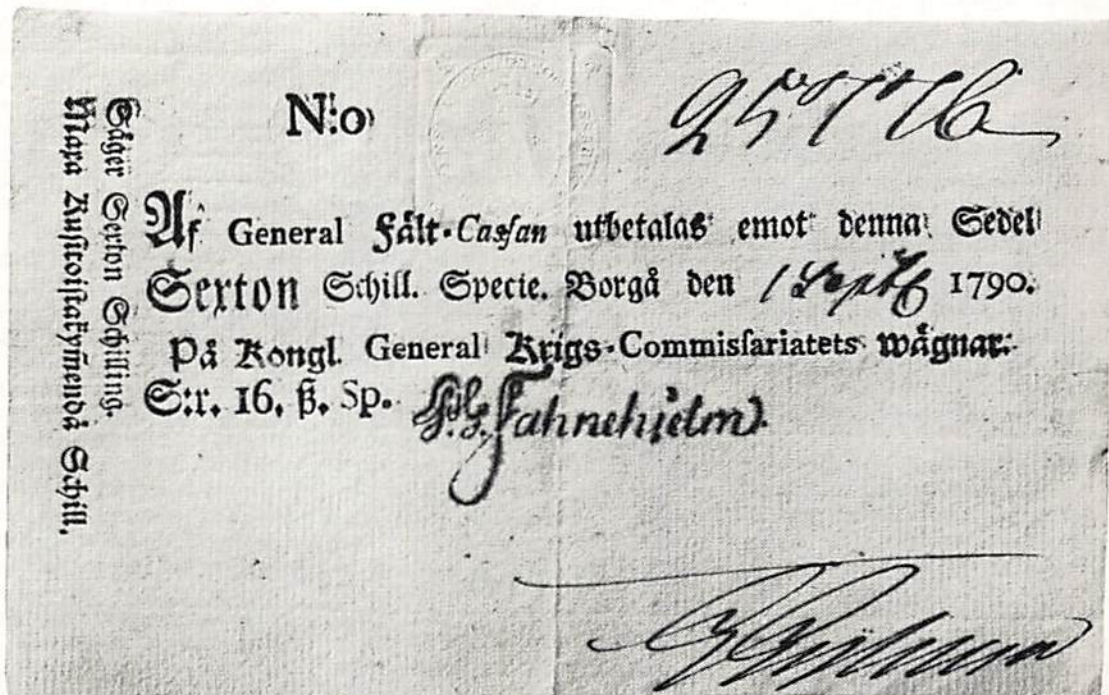

FIG 1

derdånigst pro memoria", daterad Kuopio den 17 juni 1790 (handskr. i UUB F 531:70): "För det närvarande är penninge bristen ganska stor, hvilket nödgar mig genom courier aller underdånigst anhålla om minst en remisse af 30.000 rdr så väl at förnöija någon del af trouppens fordran som allmogens skiutslegor för krono transporter". Carpelan beklagar sig också över att han av avundsmän blivit beskylld för att ha vållat brister; för att bli "justifierad" ber han nu kungen att utse någon objektiv och sakkunnig person att undersöka hans förvaltning. Till undersökare föreslår Carpelan för sin del Per Georg Fahnehjelm: "Kammar revisions rådet Fahnehjelm vet jag mig aldrig hafva sedt, mindre känt".

Året därpå, 1791, vistades Carpelan mycket i Stockholm och träffade då ganska ofta prosten, sedermera biskopen Carl Gustaf Nordin: det framgår av Nordins Dagboksanteckningar för åren 1786-1792. Historiska Handlingar 6. Sthlm 1868. Nordin berättar där s. 139 under den 17 mars 1791: "De så kallade Carpelanske sedlar i Savolax utgifne, hvilka sidstledne höst omtalades såsom en betydlig riksgäldsartikel [dvs. post i statsskulden], hafva aldrig gått öfver 1.000 rdr och dessutom gingo de uti baron Sim. Vilh. Carpelans eget namn och på hans credit för att ersätta brist på skiljemynt; de voro til större delen på 2 skillingar. Detta har baron Carpelan sielf försäkrat mig".

Såvitt vi vet har bara fem "carpelaner" blivit bevarade till våra dagar, alla utfärdade i Jouhkola, nämligen

1. en å 24 skillingar nr 29, daterad den 4 maj 1790 (ill. 2),
2. en å 2 skillingar nr 283, daterad den 6 maj 1790 (ill. 3),
3. en å 2 skillingar nr 868, daterad likaledes den 6 maj 1790,
4. en å 2 skillingar nr 1.482, daterad den 8 maj 1790,
5. en å 2 skillingar nr 2.358, daterad likaledes den 8 maj 1790.

Nr 1 och 5 finns i Kungl. Myntkabinettet i Stockholm, nr 2 och 3 i Nationalmuseets Myntkabinett i Helsingfors och i Borgå Lycei samling.

Sedeln å 24 skillingar är egenhändigt underskriven av Carpelan och kontrasierad av fältsekreteraren vid Karelska brigaden Anders Johan Envald samt — märkligt nog!

FIG 2

FIG 3

— försedd med borgen av kaptenen vid Nylands regemente Hans Gustaf Hauswolff; den senare har skrivit på sedeln, att han "caverar som för proprie skuld". De tre sedlarna å 2 skillingar är däremot underskrivna av Carpelan ensam.

Jouhkola gård i Tohmajärvi socken i Karelen, där samtliga fyra kända "carpelaner" är utfärdade, tillhörde kronofogden Gabriel Wallenius, känd som "Karelsens ko-

nung", och var en av officerarnas samlingsplatser under kriget. De fyra sedlarnas nummer och datum visar, att en stor emission av "carpelaner" ägde rum där under den första veckan i maj 1790.

Inte ett enda exemplar av "knorringarna" har såvitt vi vet bevarats till våra dagar, vare sig i en offentlig eller i en privat samling i Finland eller Sverige. Om existensen av "knorringarna" har vi över huvud

125639

SVERIGES RIKS
STÄNDERS RÄTTSGÄLD
KONTORETS BOK
1796.

16 Schillingar

Bi Rikens Ständers Riksgälds Kontor är
infatt en Summa af Sexton Schillingar,
hvilka 16 Schillingar Innehafwaren här af har
at återbekomma. Stockholm d. 11. Aug. 1796.

Sexton Schillingar.
Kuusitoista kymmendä
Skillingiä.

Den som denne Sedel efterapar skall
warda bångd, men den som bewisligen
upptäcker efteraparen undfår en Belö-
ning af Ettusende Riksdaler.

G. Wulff

Abria

FIG 4

taget bara en enda notis. Den finns i en berättande källa, nämligen i de minnen från riksdagen i Gävle 1792, som biskop Olof Wallquist skrev ner året därpå: vi skall återge denna notis i dess helhet och i dess sammanhang längre fram i denna uppsats. Rolf Lagerborg har i sin bok "Dess trohet trotsar döden", Sthlm 1950, s. 144 ff, skildrat Knorrings skrupelfria sätt att sko sig på kronans och skattebetalarnas bekostnad — något som för övrigt var bekant redan för hans samtid, det framgår av Henrik Gabriel Port-hans och Mathias Calonius' brev-växling. Lagerborg nämner, trots att han har gjort en ingående undersökning av Knorrings förehavanden, över huvud taget ingenting om "knorringarna". Å andra sidan torde Wallquist inte ha gripit uppgiften om "knorringarna" ur luften. När och av vilken orsak kan "knorringarna" ha tillkommit? Lagerborg talar s. 147 ff om Knorrings penningbehov för värvningen av de s.k. Meijerfeltska friskyttarna 1789. Knorring klagar i juni 1789 över att han "icke erhållit mer än 600 rdr ehuru enbart till värvningen erfordrades 2.000". Vidare säger Knorring, att han hade "lånat allt vad han kunnat och redan realiserat allt sitt silver och guld för rekryternas utrustning, men då nya rekryter dagligen anlände, förslogo ej små summor". Var det kanske i det läget, som Knorring började ge ut anvisningar, "knorringar"? Vi vet visserligen, att Knorring senare i livet blev en storbedragare ("kronotjuv och landsförrädare", säger Rolf Lagerborg), men därför torde vi inte ha rätt att utan vidare säga, att han från början avsåg att lura folk med "knorringarna".

★

Vid riksdagen i Gävle yttrade hemliga utskottets deputerade för statsverket och krigskostnaderna den 9 februari 1792, att det var angeläget, "att finska krigs-commissariatets polletter varda så skyndsamt möjligt är inlöste och indragne". Deputerade anförde: "Utom de olägenheter en hel province tilskyndas genom ett rörelse capital, som endast är gångbart inom Finlands gränstör och hvilket icke annat kan än medföra hinder och skada för detta lands handel och rörelse, förtjenar äfven den omständighet största upmärksamhet, at

desse polletter äro underkastade en efterrapning och förfalskning, som ju längre ju mer är att befara och kan leda till en skadelig osäkerhet och mycken oreda i det allmänna; och deputerade kunna därför icke undgå att styrka till desse polletters skyndesamma ombyte på sätt deputerade deras tankar därom här nedanför omständeligare yttra vill". När den sålunda föreslagna inlösningsen av "fahnehielmarna" skulle verkställas, fortsatte deputerade, måste det först "genom behörig och noga jämföring med commissariatets öfver sedelutgifningen förde böcker" fastställas, vilka sedlar som var riktiga och oförfalskade; givetvis kunde bara sådana lösas in. Det borde vidare bestämmas en tidpunkt, då inlösningsen skulle upphöra; alla efter denna tidpunkt utelöpande "fahnehielmarna" skulle anses förfallna.

Deputerades förslag lästes upp vid hemliga utskottets plenissammanträde den 14 februari 1792. Gustav III, som satt ordförande, föredrog en punkt i sänder.

"b) Finska commissariatets polletter eller de så kallade Fahnehielmarna i detta år emot credit sedlar [dvs. riksgäldssedlar] ombytas, sedan de först emot commissariatets böcker blifvit noga pröfvade och de riktiga från de falske urskilde, så att endast de förre til en upgifven sammanräknad summa af 1.307.460 rdr komma att betalas".

Diskussionen inleddes av biskop Wallquist, som "trodde härvid förekomma jemte *quaestio an* äfven *quaestio quomodo*, den förra trodde han nu kunna afgöras och den sednare uppskiutas til vederbörande vidare jämkning". Wallquist hade sålunda ingenting emot principen, att "fahnehielmarna" skulle lösas in med riksgäldssedlar, det var bara sättet för inlösningsen, som han ville dryfta närmare.

Bruksdirektören Claes de Friezky sammanfattade diskussionen så, att hemliga utskottets majoritet tydligtvis ansåg, att "fahnehielmarna" skulle lösas in inom ett år. I och för sig hade alla kronans fordringsägare samma rätt till skyndsamt betalning, men eftersom det nu var så, att alla inte kunde få betalt på en gång, så "ansåg han för sin del billigt att lämna Finlands innebyggare, som dragit alla krigets onera [bördor], företrädet i anseende til Fahnehielmarna".

Kungen förklarade, att han gillade detta så mycket hellre "som utom alla de bevis, finska allmogen så redeligen och troget lämnat af des underdåniga tilgifvenhet, hade Kongl. Majjt sielf erfarit, huru en mängd af allmoge, som med en proviant transport ankom till arméén ifrån Björneborg, följt konungen med trossen emot fienden öfver elfven och delat alla batailers fahrort utan annat arfvode än soldatens vanlige dagelige underhåld".

Hemliga utskottet tillstyrkte enhälligt deputerades förslag om inlösen av "fahnehielmarna" med riksgäldssedlar (ill. 4); det blev också ständernas beslut.

Då ärendet föredrogs i präteståndet, förekom ingen opposition mot förslaget. Under 1792 års riksdag gjorde Wallquist sålunda inte något uttalande till protokollet mot inlösningsen av "fahnehielmarna", inte heller — såvitt av dagböcker och memoarer framgår — under hand.

När Wallquist kom hem till Växjö, skrev han ner sina minnen från riksdagen. Han daterade dem Växjö den 25 januari 1793; sannolikt bygger de på dagboksanteckningar förda under riksdagen. Dessa minnen finns publicerade i samlingen *Minnen och bref af biskopen i Vexjö stift dr Olof Wallqvist*, utg. af E. V. Montan, Sthlm 1878.

Wallquist nämner där s. 76, att hemliga utskottets deputation för statsverket och krigskostnaderna föreslog inlösen av "fahnehielmarna" med riksgäldssedlar och att detta förslag bifölls av hemliga utskottet. Därefter fortsätter han med ett obegripligt utfall mot Fahnehielm personligen, där även Carpelan och Knorring får en släng av pisksnärten.

Wallquists utfall har uppmärksamats av flera historiker, men det har inte citerats i numismatisk litteratur; vi återger det därför i dess helhet:

"b) Finska krigs-commissariatets polletter eller de så kallade Fahnehielmarna, i detta år, emot creditsedlar ombytas, sedan de först mot commissariatets böcker blifvit noga pröfvade, och de riktiga från de falska urskilde, så att endast de förre, til en upgifven sammanräknad summa af 1,307,460 riksdaler komma att betalas.

Bifölls.

Huru verkställigheten af detta förordnande må blifva möjlig och säker, är svårt at visa. Det är bekant, at general-lieuten. baron Maur. Klingsporre var chef för finska commissariatet, samt at han dervid icke engagerat annat än dåligt folk, som til ordning icke kunnat hållas; at Cammar-revisions-rådet Fahnehjelm, af hvilken sedlarne fått sit löpande namn, har dem utgifvet, icke med sit skriftliga namn, utan med sin stämpel, at antekningen skett af obetydliga personer utan vana vid räkenskaper, at stämpeln varet under vård på dåligt folk, at papperet varet allmännt, utan några egna kännemärken, och at för dessa och flera omständigheter många tillfällen til svek nästan erbjudet sig vid själva utgifvandet. Dessutom berättas at i Fredricshamn varet en riktig förfalsknings-fabrique til förfärdigande af svenska Fahnehjelm, äfvensom säkert är, at greve Ad. Fredr. Munk genom en dyliks anläggande förfärdigat i själva Stockholm 93,000, och af dem til Finland utpräglat 43,000 riksdal. Nu frågas: huru skola dessa falske skiljas från de rätta Fahnehjelm-

ne? Och om 2:ne sådana presenteras under samma datum och samma nummer, hvilken konst kan vara gjord vid commissariatet, hvilkendera är då den rätta? Och hvarmed skall man kunna öfvertyga en innehafvare, at hans sedel är falsk?

Fahnehjelmarna infördes under namn af växlingsmedel, och man växlade med dem så länge, til dess intet annat mynt i Finland fanns. De föllo ända til 15 procent i agio mot riksgäldsmynt, och när detta en tid åter var 15 procent under bankomynt, samt alle finske löntagare måste nöja sig med aflöning i Fahnehjelm, så är calculen på deras förlust gifven. Kronoutsylderne i Finland intogos i dessa sedlar, som til aflöningen genast skickades dit igen.

I sanning kan ingen veta, hvem som går in i rikens historia, sedan Fahnehjelm, en så usel varelse, i hånne kommer at åtfölja stora vålnader.

I samma väg, men med mindre sedlar, åtföljes han af Carpelaner, dem finnarne kallat caplaner, samt Knorringar, bägge små sedelmynt til växling af Fahnehjelmarna, och

utgifne af landshöfdingen Sim. Wilh. Carpelan vid commissariatet i Savolax, samt öfverstelieutenant Knorring, om jag minnes rätt, i Helsingfors.

Om finska commissariatet emot all förmodan någon gång blir fullkomligt och rätt utredt, så lemna det tillgång til färgor at måla kriget lika olyckligt på en sida, som tabellverket kan på en annan öfversmeta det med de afgångnes stelnade blod".

Det mest anmärkningsvärda vid Wallquists uttalande är, att det är fällt av en person, som var mycket väl insatt i förhållandena. Wallquist var synnerligen aktiv vid 1789 års riksdag, som hade till huvuduppgift att skaffa fram pengar till Gustav III:s grundlagsstridigt igångsatta krig mot Ryssland. Wallquist visste bättre än många andra svenska medborgare, hur ansträngt det statsfinansiella läget var. Han bör rimligtvis också ha vetat, att varken Fahnehjelm eller Carpelan, sannolikt inte heller Knorring, hade börjat ge ut sedelsubstitut för att sko sig själva: ändå fördömer han alla tre utan förbarmande.

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan ett par år etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 18 företag i åtta olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Samtliga är medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och har skrivit under uppropet mot myntförfalskning. — Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

De nuvarande medlemmarna är:

B. Ahlström Mynthandel AB

Mäster Samuelsgatan 11
103 85 Sthlm 7, tel. 08-10 10 10

Yngve Almer Mynthandel

Storgatan 49, Box 2068
700 02 Örebro, tel. 019-13 50 61

B. Björnssons Mynthandel

Kullagatan 56, 252 20 Helsingborg
tel. 042-14 12 11

Flodbergs Mynthandel

Stora Nygatan 17, 211 37 Malmö
tel. 040-12 99 30

Hirsch Mynthandel AB

Malmaskillnadsgatan 29
111 57 Sthlm, tel. 08-11 05 56

Malmö Mynthandel AB

Kalendergatan 9, 211 35 Malmö
tel. 040-11 65 44

Mattssons Mynthandel

Kungsängsgatan 21 B
753 22 Uppsala, tel. 018-13 05 54

Norrälje Mynthandel

Tullportsgatan 7, 761 00 Norrälje
tel. 0176-168 26

Nordisk Varutjänst Nova

Södra Strandgatan 3, Box 40
701 02 Örebro, tel. 019-12 05 11

Myntaffären Numis

Vallgatan 1, Box 2332
403 15 Göteborg, tel. 031-13 33 45

Soj Mynt AB

Mäster Samuelsgatan 25
111 44 Sthlm, tel. 08-21 17 70

Svea Mynt & Frimärkshandel AB

Stureplan 4, Box 7232
103 84 Sthlm 7, tel. 08-10 03 85/95

Ulf Nordlinds Mynthandel AB

Nybrogatan 36, Box 5132
102 43 Sthlm, tel. 08-62 62 61

J. Pedersen Mynthandel

Skolgatan 24, 502 31 Borås
tel. 033-11 24 96

Peo Mynthandel AB

Drottninggatan 29, Box 16 245
103 25 Sthlm, tel. 08-21 12 10

Strandbergs Mynthandel AB

Mäster Samuelsgatan 25, Box 7003
103 81 Sthlm, tel. 08-21 42 65

Ticalen Mynthandel

Stureplatsen 3, 411 39 Göteborg
tel. 031-20 81 11

R. Uppgrens Mynthandel

Renstiernas Gata 29, Box 11 080
100 61 Sthlm, tel. 08-44 82 81

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 7183, S-103 85 Stockholm

SAMLARE

Vi köper och säljer

Lagerkatalog gratis

Mynt svenska och utländska

Sedlar svenska och utländska

Tallrikar, porslin, krus, äggkoppar från Rörstrand, Hackefors, Bing & Gröndahl, Kongelig Dansk, Gustavsberg, Porsgrund, Arabia, Ravn, Elg, Tettau och de flesta andra fabrikat. Stor sortering och det mesta i lager för dagen.

Begär vår stora priskatalog som sändes gratis till samlare och innehåller priser på mynt, sedlar, tallrikar, porslin, krus, äggkoppar, vykort, almanackor och mycket annat för samlare.

Välkomna!

TROLLHÄTTANS MYNTHANDEL

Kungsgatan 9 · Box 186, 461 01 TROLLHÄTTAN · Tfn 0520-317 70

Numismatiska Föreningen i Finland utger medaljer

FIG 2

Till hundraårsminnet av guldmyntfotens införande i Finland präglas hos Oy Tillander Ab i högst 200 ex. en *guldmedalj*, modellerad av Gustaf von Numers. (Fig 1)

I lag om Storfurstendömet Finlands mynt den 9 augusti 1877 stadgades, att "Finlands myntväsen är grundadt på guld såsom enda värdemätare". Guldmedaljen, som präglats till 100-årsminnet av den

na ur ekonomisk och politisk synpunkt viktiga händelse, har samma halt, diameter och vikt som 20 marks guldmyntet, som med stöd av nämnda lag präglades under åren 1878-1913, dvs. 900/1000, 21,3 mm och 6,45 g.

Medaljens åtsida efterliknar valörsidan hos 20 marks guldmyntet. Frånsidans lejon håller i sin tass föreningens emblem.

Med anledning av 60-årsjubileet av Finlands självständighet präglas hos OY Tillander Ab i högst 500 ex. en *silvermedalj*, modellerad av Gustaf von Numers. (Fig 2)

Silvermedaljen till 60-årsjubileet av Finlands självständighet har på

åtsidan en enbuske. I ett finskt uttryck, "katajainen kansa" (det finska ordet *kataja* betyder enbuske), symboliserar enen den seghet, varmed Finlands folk har slagit vakt om sin självständighet. Jubileumsmedaljen har följande halt, diameter och vikt: 925/1000, 40 mm och 29 g; den har sålunda "riksdaler-vikt". Lejonet på frånsidan håller i tassen föreningens emblem.

Priset, inberäknat fodral, är för guldmedaljen 385 mk och för silvermedaljen 95 mk. I fodralet finns ett nummererat informationskort.

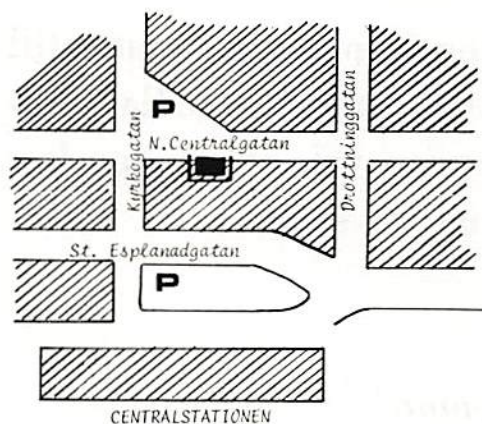
Medaljerna kan beställas hos Numismatiska Föreningen i Finland, Box 124, 001 61 HELSINGFORS.

FIG 1

VI HAR FLYTTAT TILL

N. Centralgatan 4

PRISLISTA ÖVERSÄNDES
GRATIS PÅ BEGÄRAN.

Öppettider t. v. 16.15—18.15

Lördagar 9—13

Tel: 026/12 82 25

GÄVLE MYNTHANDEL AB

Postadress: Box 6124 • 800 06 GÄVLE

Gamlestaden . . .

Forts från sid 5

ledning strax söder om Gamlestadsbro (det var på båda sidor om denna bro man mudrade mest) varvid en något senare penninggömma från Nylösetiden kom fram. Det var 46 danska silvermynt, 4-skillingar och 6-pennningar för Hans, Fredrik I och Kristian III, slutmyntet daterat 1535.

Dr Strömboms gode vän, friherre Carl G. Bonde på Eriksberg, bestämde de svenska mynten, som man ser av hans förteckning i den tryckta fyndpublikationen, 1924. Där finns en brakteat av Albrekt av Mecklenburg först. Sedan bl. a. Gustav I aderton pennningar klipping och Johan III 6 mark i guld. De utländska mynten är från tyska stater och städer såsom Hamburg, Lübeck, Rostock, Stralsund, Stettin, Wismar, Pommern, Holland, Friesland, Polen m. fl. — Även vid muddring i Göteborgs nuvarande hamn har tyska, danska och holländska talermynt upphämtats, även de talande vittnen om myntcirkulation och handelsförbindelser i denna anrika sjöfartsstad.

Gustav Vasa . . .

Forts från sid 8

frånsida med trekronorssköld. Sköldarnas utformning, liksom årtalets placering, varierar. Man har ännu ej lyckats fastställa vilken valör de båda mynten har. Diametern och medelvikten ligger mellan örtugens och örets. Utförda haltanalyser har givit skiftande och osäkra resultat. Kan det möjligen röra sig om bråddelar av en gyllen? Något säkert svar lär vi tyvärr ej få förrän fler exemplar har framkommit och analyserats.

Gustav Vasas kröning är den första kungliga ceremoni från vilken vi har belägg för att mynt utdelats eller utkastats. Detta blev sedan en tradition som återkom vid många högtidligheter inom kungahuset. Sista gången mynt utkastades var vid Hedvig Elisabet Charlottas (Karl XIII:s gemål) begravning 1818. Vid Karl XIV Johans begravning 1844 utkastades en medalj, men till följd av en växande opinion mot detta störande intermezzo vid högtidligheterna delades istället "kastpenningar" ut till bla olika organisationer vid Oskar I:s begravn-

ing 1859 samt vid Karl XV:s och Oskar II:s kröningar 1860 respektive 1873.

Litteratur

1. Peder Svart: Gustav Vasas krönika. Utg. av Gunnar T. Westin. Sthlm 1964.
2. Erik Jöransson Tegel: . . . Gustaffs fordom Sveriges . . . konungs etc. historia . . . , Sthlm 1622.
3. Rudolf Cederström: De svenska riksregalierna och kungliga värdighetstecknen. Sthlm 1942.
4. Bengt Hemmingsson: 1528 års gyllenmynt — de kända exemplaren. Skandinavisk Numismatik nr 2, 1976.
5. Nils Ludvig Rasmusson: Kungl. myntkabinettet, Stockholm 1961 (Nordisk numismatisk årsskrift 1962, s. 285 f; angående de s k ½-örena 1528).
6. Torgny Lindgren: Anteckningar om kastpenningar från och med drottning Kristinas kröning 1650. Nordisk numismatisk årsskrift 1947; dens.: Till kastpenningarnas historia. Nordisk numismatisk årsskrift 1971.

Hirsch Mynthandel AB

Malmskillnadsgatan 29, 111 57 Stockholm

Telefon 08-11 05 56, 21 34 59

Till vår

AUKTION 7

Den 1 april 1978 mottages nu värdefullt numismatiskt material.

Köp- och säljinformation i butiken

Ficktabellen 1978 utkommen, Pris 9,75

Prislista 91, Jullistan, Pris 6,00

Nyinkommet material:

Medeltidsmynt från Nordiska länderna, England och Europeiska kontinenten.

Önskas köpa:

Utländska guldmynt
särskilt ryska.
Sedlar, polletter och
äldre medaljer.

Kondic]. — Belgrade, 1976. — 132, (1) s., 13 pl.-bl., 1 utv.-pl.
 Äv. bulg. titel.

Die *Fundmünzen* der römischen Zeit in Österreich . . .

1. Se katalog — 1974.

3: Niederösterreich.

1: Carnuntum: Gemeinden Petronell, Bad Deutsch-Altenburg, Stadt Hainburg bearb. von Wolfgang Hahn. — Wien, 1976. — 213 s., 10 pl.-bl.

ISBN 3-7001-0127-9

(Veröffentlichungen der Numismatischen Kommission : 6)

Grierson, Philip
 Numismatics/Philip Grierson. — London, 1975. — viii, 211 s.
 ISBN 0-19-888098-7

Hansen, Per
 Norsk numismatisk forenings historie 1927-1977/av Per Hansen. — [Oslo, 1977.] — 59 s.

Price, Martin
 Coins of the Macedonians. London 1974. viii, 47 s., 8 pl.-bl.

TILL
 VITTERHETSAKADEMIENS
 BIBLIOTEK INKOMMEN
 NUMISMATISK LITTERATUR

Adress: Storgatan 41
 Box 5405, 114 84 Stockholm
 Öppet: måndag—fredag 9—16

SEPTEMBER—OKTOBER 1977

Badisches Landesmuseum
 Karlsruhe

Rudolf Mayer: Medaillen und Metallarbeiten der Jahrhundertwende: [Ausstellung] Badisches Landesmuseum Karlsruhe vom 22. Juli bis 27. November 1977. [Texte und wissenschaftliche Bearbeitung: Monica Bachmayer und Peter-Hugo Martin]. — Karlsruhe, 1977. — 112, (2) s.: ill.

Centraal museum, Utrecht
 Penningen met vlijt vergaert/Centraal museum, Utrecht. — [Utrecht, 1977.] — 38 s.

Congrès international de numismatique, 8 (New York — Washington 1973)

Actes du 8ème Congrès international de numismatique, New York — Washington septembre 1973 = Proceedings of the 8th international congress of numismatics . . . / ed. Herbert A. Cahn, Georges Le Rider. — Paris, 1976. — 2 vol.

(Publication/Association internationale des numismates professionnels: 4)

Texte. — xiv, 683 s.

Planches. — (4) s., 39 pl.-bl.

Crapanzano, Guido

Catalogo dei miniassegni e dei biglietti di necessità italiani/Guido Crapanzano. — Milano, 1977. — 160 s.: ill.

Frappe et ateliers monétaires dans l'antiquité et moyen âge: actes du symposium réuni du 30 janvier au 1er février 1975 dans le Musée National de Belgrade [red.: Vladimir

MYNTAUKTION

SVERIGES NUMISMATISKA RIKSFÖRBUND - SNR -
 anordnar i samband med årsmötet den 8 april 1978
 offentlig auktion i Göteborg.

Vi efterlyser bättre objekt

INLÄMNINGSavgift: 10:-/rop till ett värde upp t.o.m. 1.000:-
 15:-/rop överstigande 1.000:-

FÖRSÄLJNINGSPROVISION: Utöver ovanstående avgift uttages
 en provision på 1% av försäljningspriset.

OBJEKTEN SÄNDES TILL: INGVAR NILSSON
 Box 11068
 291 11 KRISTIANSTAD
 TEL. 044/713 28

Sista inlämningsdag 78-02-15

Ingvar Nilsson är av SNR utsedd auktionskommissarie
 och lämnar gärna närmare upplysningar om auktionen.

Scheers, Simone

Les monnaies gauloises de la collection A. Danicourt à Péronne (France, Somme) Simone Scheers. — Bruxelles, 1975. — 121 s., 24 pl.-bl.

(Travaux/Cercle d'études numismatiques: 7)

Sear, David R

The emperors of Rome and Byzantium. Chronological tables for history students and coin collectors. London 1974. 160 s.

Shiel, Norman

The episode of Carausius and Allectus: the literary and numismatic evidence/Norman Shiel. — Oxford, 1977. — iii, 217 s., 14 pl.-bl.

(British archaeological reports: 40)

Ships and parts of ships on ancient coins // — Haifa, 1975 (1) —.

National maritime museum Haifa
Även hebr. titel och text
1. — 1975. — 78 s.: ill.

*Suomen metalli- ja setelirahojen arvoluettelo vv. 1860-1977 = [Finska mynt och sedlar: värderingslista . .]. — Helsinki, 1977. — 67 s.
N:o 7*

Sutherland, C.H.V.

The emperor and the coinage: Julio-Claudian studies/by C.H.V. Sutherland. — London, 1976 — (5), 132, (13) s., 5 pl.-bl.

Svenska numismatiska föreningen
Stadgar för och bestämmelser rörande Svenska numismatiska föreningens verksamhet, dess belöningsmedaljer, medlemsnål, fonder och stipendier/Svenska numismatiska föreningen. — Stockholm, 1977. — 15 s.

(Smärre skrifter/Svenska numismatiska föreningen: 1)

Sylloge nummorum Graecorum: Deutschland: Staatliche Münzsammlung München. — Berlin, 1968 (1) —.

5: Sikelia: nr 1-872. — 1977. — (6) s., 26 pl.-bl.

**Kungl Myntkabinettet,
Statens museum för
mynt-, medalj- och
penninghistoria**

Narvavägen 13-17, 2 tr
Stockholm

(Buss nr 42, 44 och 69
till Historiska museerna,
tunnelbana till Karlaplan)

Utställningar: Svenska mynt
från 1000-talet till nutid,
Mynt från forna svenska
besittningar, Världens mynt
under 25 århundraden,
Sveriges medaljhistoria och
Medaljens konsthistoria

Tillfällig utställning
från 11 oktober:

Från aes rude i Rom till lira
i Italien
En historisk krönika i 2500 år

Museet:
Måndag - fredag 11 - 16
Lördag och söndag 12 - 17

JUBILEUMSMYNT FÖR SKID-VM I LAHTIS 1978. BEGRÄNSAD UPPLAGA 500 000 EX.

Med anledning av världsmästerskapen på skidor i Lahtis den 17-26 februari 1978 utges den 16 januari ett jubileumsmynt i silver, Finland's första mynt i valören 25 mark.

För myntets konstnärliga utformning svarar skulptören Antti Neuvonen. Adversen visar en skidlöpare och

reversen ett stiliserat skidspår.

Myntet har präglats i begränsad upplaga om 500.000 ex. Jubileumsmyntets silverhalt är 500%, vikt 26,3 gram och diameter 37 mm. Myntkanten är slät.

MYNTVERKET I FINLAND

FRÅGE-SPALTEN

Om du vill göra en fråga om ett mynt eller något annat föremål i din egen eller någon annans samling eller du vill diskutera någon uppgift i den numismatiska litteraturen, så skriv till MYNTKONTAKTS FRÅGESPALT.

Skicka gärna med ett tydligt foto av föremålet. Avritningar, blyerts-kalkeringar och sådant duger inte.

Men skicka inte in frågor rörande samlarvärdet på dina föremål. Frågor om värdet besvaras inte.

Skriv helst på maskin och bara på en sida av papperet. Underteckna med namn och adress; anonyma brev publiceras inte.

Suomalaiset lukijamme voivat, jos niin haluavat, kirjoittaa kysymyksensä suomeksi.
Me käänämme mielellämme kysymykset suomesta ruotsiksi.

Fråga:

Vad beror det på att bronsmynt kan ha olika färgnyans? Vad beror det på att 1952 års mynt har annan glans än de senare präglade?

Ragnar Bjurklint, Borås

Svar:

Bronsmynthen färgades ganska mörka under 1800-talet och i början av 1900-talet. Färgningen utfördes mycket omsorgsfullt, bl. a. genom trumling i sågspån. För att proceduren skulle bli billigare måste den sedermera förenklas. Detta förde med sig att bronsmynthen blev ljusare i färgen. — Det finns ingen bestämmelse om hur mörka eller ljusa bronsmynt skall vara.

Det var ursprungligen inte meningen att 1952 års silvermynt skulle vara blanka. Planet, dvs. de släta partierna i gravyren, skulle helst vara litet ojämnt. Detta ändrades delvis, men trots detta var det svårt att prägla mynten blanka. Kopparnickelmynten däremot, som kom i

början av 1960-talet, modellerades i en mera traditionell myntstil och kunde präglas med god glans.

Tore Almqvist

Fråga:

1968 års enkronor finns tillverkade dels av 40% silver, dels av kopparnickel. Hur kan man se skillnad på de båda slagen?

Hartvig Rygaard, Täby

Svar:

Det är riktigt att 1968 års enkronor är av två slag, som du säger. Silvermyntet (som för övrigt egentligen är ett billonmynt, eftersom det innehåller mindre än 50% silver och sålunda inte gör skäl för benämningen silvermynt) är gjort av homogen metall, en legering av 40% silver, 50% koppar, 5% nickel och 5% zink. Enkronan av kopparnickel präglas av ett pläterat material i tre skikt, det mellersta (kärnan) av en legering av 97% koppar och 3% nickel och de yttre skikten av en legering av 75% koppar och 25% nickel. Vartdera ytskiktets vikt är 10% av myntets vikt (7 gram).

Vid tidigare tillfällen, då metall-

KÖPER, SÄLJER, BYTER och VÄRDERAR

Svenska och utländska mynt
sedlar, medaljer, polletter och
tillbehör, frimärken och brev

LAGERLISTA SÄNDES GRATIS

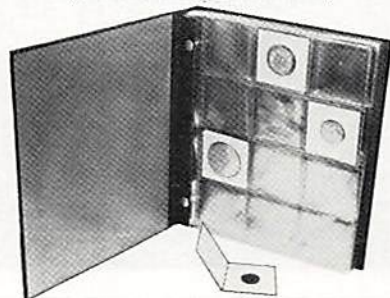
MYNTAFFÄREN NUMIS

Vallgatan 1, Box 2332
403 15 Göteborg
Tel. 031-13 33 45
Vard. 11-18, lörd. 10-14
lunch 14-14.30

COIN

KVALITETSPARMEN för myntfodral
från Dansco. USA
(En av världens mest sålda)

Stadig och gedigen i bokformat
Pärm med blad **39:50** inkl. moms

PAKETPRIS!

Pärm med 100 fodral **52:50** inkl. moms
(4 storl. passar alla mynt)
Kvantitetsrabatt för återförsäljare

MATTSSONS MYNTHANDEL

Kungsängsgatan 21 B, 753 22 Uppsala
Telefon 018-13 05 54

innehållet i ett mynt blivit väsentligt ändrat, har för myntet också ett annat utseende blivit fastställt. I samband med att vi 1962 fick 50-, 25- och 10-örens av kopparnickel i stället för av silver infördes ett nytt utseende för dessa valörer. Det skulle ha varit naturligt, om det 1968 hade införts ett nytt utseende för enkronorna (och de samtidigt införda tvåkronorna) av kopparnickel. Så skedde emellertid inte, utan för kopparnickelmynten beagnades samma stampar som för silvermynten. Det finns med andra ord ingenting i *prägeln* som skiljer de båda slagen av enkronor 1968 åt.

Det är emellertid ganska lätt att se skillnaden. Silvermyntet är något ljusare grått och kopparnickelmyntet något mörkare i nyansen. Du kan jämföra med en enkrona från något år före 1968 och en enkrona från något senare år. Vi kan också ofta se en skillnad på randen. De tunna ytskikten skall vikas över kanten och mötas mitt på randen; helst skall ytskikten täcka randen helt, men ofta gör de inte det utan kopparkärnan lyser igenom som en tunn linje i refflingen.

Bertel Tingström

Fråga:

I Jonas Hallenbergs kända arbete *Historisk afhandling om mynt och varors värde i Sverige under konung Gustaf I:s regering*, Sthlm 1798, läser vi på sid. 271 i ett utdrag av Mårten myntskrivares myntregister för år 1545 följande: "Item på 21 Julii anammade Kgl. Maj:t uti egen person uppå prejestocken daler 5 stycken, hvilka Hans Nåde strax skänkte vår allernådigste Frus jungfrur till bytenningar". Vad menas med *bytepenningar*?

Yngve Almer, Örebro

Svar:

Om vi slår upp ordet *byte* i Svenska Akademiens ordbok, band 5, så finner vi som ordets första betydelse "delning, skifte" till *byta* i betydelsen "dela, skifta; fördela, uppdelas".

Notisen som du citerar måste sålunda innebära att kungen gav drottningens hovdamer fem daler, som de fick fördela sinsemellan. Det var i eminent mening ocirkulerade mynt det var fråga om, eftersom kungen tog dem direkt på prägelstocken.

Det är för övrigt intressant att Mårten myntskrivare säger *preje-*

Bertel Tingström auktoriserad besiktningsman

Handelskammaren för Gävleborgs, Kopparbergs och Uppsala län har auktoriserat direktör Bertel Tingström, Uppsala, som besiktningsman och värderingsman för mynt, sedlar och medaljer.

Bertel Tingström är som bekant medlem av Svenska Numismatiska Föreningens styrelse och av föreningens kommitté mot myntförfalskningar. Han är vidare medlem av MYNTKONTAKTS redaktionskommitté och medarbetare i vår tidskrift.

stocken. I tidigare svenska hette det inte *präglä* — det äldsta belägget för det ordet tycks vara från år 1638 — utan det hette *präga*, vilket tydligtvis kunde uttalas *preja*. Märk att *präglä* än i dag på danska heter "præge", på norska "prege" och på tyska "prägen".

Torgny Lindgren

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Nybrogatan 36 • Box 5132, 102 43 Stockholm

Telefon 08-62 62 61

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR

Numismatisk litteratur

Lagerkatalog utkommer två gånger årligen

Medlem av Sveriges Mynthandlars Förening

R. UPPGRENS MYNTHANDEL

Renstiernas Gata 29

Köper, säljer, värderar
svenska o utländska mynt.

•
Tillbehör
Litteratur

•
Öppettider: vard. 9-18
lunch 13-13.30, lörd. 9-13

Postadress:
Box 11 080, 100 61 Stockholm
Telefon 08-44 82 81

AUKTIONER

18 februari 1978. Svea Mynt & Frimärkshandel AB. Hotel Sheraton, Stockholm. (Se annons).

1-2 april 1978. Hirsch Mynthandel AB, Stockholm. (Se annons).

4-5 april 1978. Svenska Numismatiska Föreningen. Statens Historiska Museum, Stockholm. Endast medlemmar i förening ansluten till Nordisk Numismatisk Union.

MÖTEN

TÄLJE MYNTKLUBB

Mötesdagar:

19 jan. (årsmöte), 16 febr., 16 mars., 13 apr., och 11 maj. Program: Förhandlingar, ev. föredrag, auktion och bytesafton. Gratis kaffe. Lokal: Föreningsgården, Torekällberget, Södertälje. Intresserade är välkomna till träffarna. Upplysningar på tel. 0755-185 68.

Samlarförbundet Nordstjärnan, S:t Eriks myntsektion i Stockholm sammanträder Karlbergsvägen 32 A,

torsdagen den 9 febr. kl. 19,00: Ax. O. Larsson visar diabilder av sina svenska mynt samt håller föredrag om varianter och knappologi; torsdagen den 9 mars kl. 19,00: Ax. O. Larsson visar diabilder och kommenterar "All världens sedlar"; torsdagen den 6 april kl. 19,00: Ax. O. Larsson kåserar och visar diabilder av sina primitiva betalningsmedel, kuriosa och jordfynd; torsdagen den 11 maj kl. 19,00: Ax. O. Larsson visar diabilder ur sin motivsamling om "Hela världens riksvapen".

PROFESSUR I NUMISMATIK

I sin budgetproposition till årets riksdag föreslår regeringen att en personlig professur i Numismatik inrättas, knuten till humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet och placerad vid Kungl Myntkabinetten. Innehavaren skall vid behov undervisa vid universitetet. Kostnaderna skall bestridas av Gunnar Ekströms stiftelse för numismatisk forskning, som tagit initiativet till professuren.

Adressändring!

Använd postens adressändringsblankett, som du sänder till:

MYNTKONTAKT
Prenumerationsavd.
Essingestråket 27
112 66 STOCKHOLM

TB MYNT HB

U. Thimberg R. Berglund
Prislista nr 7 sändes gratis
på begäran

**KÖPER
BYTER
SÄLJER**

MYNT & TILLBEHÖR
LITTERATUR

Erstagatan 14
116 36 Stockholm
Tel. 08-41 01 33

Öppethållande:
Vard. 10-18
Lörd. 10-13

SVENSKA RIKSDALRAR i utsökta kvalitéter

1617	1+ á 01	7 000.-kr
1719	01	30 000.-kr
1731	01+	7 250.-kr
1807	01+	5 200.-kr
1815	01 obet. plr.	7.200.-kr
1857	01 á 0	5 200.-kr

samt ötskilliga andra i vanligare kvalitéter.

Moms ingår. Porto tillkommer.

Myntet i Malmö

St. Nygat. 17, 211 37 Malmö
Telefon 040-12 99 30

Kristianstadsortens Numismatiska Förening

avhåller större, intressant auktion fredagen den 20 januari 1978 klockan 19.00 på HEMGÅRDEN, Norretullsvägen 9, KRISTIANSTAD.

Objekten förevisas från klockan 16.00.

Listor och upplysningar genom Ingvar Nilsson, Box 11068, 291 11 KRISTIANSTAD
Telefon 044-713 28

MYNTAUKTION

18 FEBRUARI

Välkomna till vår auktion
på Hotel Sheraton i Stockholm.
Visning i vår butik den 16 och 17 februari
mellan 15.00-19.00.

FRIMÄRKS-AUKTION

19 FEBRUARI

Auktionen är på Hotel Sheraton,
Stockholm.

Visning 10-16 februari
mellan 09.30-18.00 i våra lokaler.

Den svenska rariteten
TRETIO i stället för TJUGO (1879).
SFF nr: 33 L.

Skicka in namn och adress
till oss och tala om vilken
katalog ni vill ha så sänder vi
den snarast.

SVEA

MYNT & FRIMÄRKSHANDEL AB

STUREPLAN 4 · BOX 7232, S-103 84 STOCKHOLM, SWEDEN
TELEFON 08-10 03 85, 10 03 95

BANK: SVENSKA HANDELSBANKEN

